

Круглая Н. А., Фролова М. Е.

**ФИЛОСОФСКО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ
МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Современная система высшего образования Украины требует глобальных знаний, новой глобальной среды обитания, новой глобальной культуры и нового глобального мировоззрения, основанного на понимании определяющей роли знаний, существовании человеческого общества, наконец на деятельности самого человека. В новых условиях развития цивилизации необходимо изменить сами цели высшего образования, обеспечить принципиально новую его ориентацию на условия жизни и проблемы глобального сообщества. Исходя из этого, сегодня актуальным становится вопрос модернизации системы высшего образования Украины с целью приведения ее в соответствие со стандартами развитых стран и усиления конкурентоспособности нашей страны.

Ключевые слова: высшее образование, модернизация системы высшего образования, качество высшего образования, государственная политика в области высшего образования.

Kryglaiia N. A., Frolova M. E.

**PHILOSOPHICAL AND PEDAGOGICAL BASIS OF MODERNIZATION
OF HIGHER EDUCATION SYSTEM**

The modern system of higher education in Ukraine requires a global knowledge, the new global living environment, a new global culture and new global outlook, based on understanding of determining the role of knowledge, the existence of human society, finally, on the activities of man himself.

Under the new conditions of civilization must change the very goals of higher education, provide fundamentally new orientation to its life conditions and the problems of the global community. Based on this, nowadays the issue of modernizing of Ukrainian higher education system in order to bring it into line with the standards of developed countries and enhance the competitiveness of our country becomes relevant. Modernization processes, covering the higher education system, its structure, form and content, providing, in the framework of international processes, successful entry of Ukraine into the European and world educational space, on the one hand, stimulate the increased openness of the educational environment, on the other - raise the status of our state.

Modernization of Ukrainian higher education system demands changes in system of legislative and standard and legal regulation taking into account requirements of the European system of standards and certification which promote development of national cultural values, democracy and humanity as major factors of functioning of civil society.

The humanization of educational process, in particular - orientation to the personal-focused education, harmonious development of student's identity, formation not only competent experts, but also high-spiritual young people, patriots of Ukraine has to become an important factor in modernization shifts.

Key words: higher education, modernization of higher education system, the quality of higher education, state policy in the field of higher education.

УДК 37:577]-044.247:[378.091.2:61]

Пайкуш М. А.*

**ФІЛОСОФСЬКО-СОЦІОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ
ІНТЕГРАЦІЇ ПРИРОДНИЧОНАУКОВОЇ ТА ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ**

У статті обґрунтовано філософсько-соціологічні передумови інтеграції природничонаукової та професійно-практичної підготовки майбутніх лікарів. Інтеграція природничонаукових та медичних знань і вмінь студентів сприяє формуванню низки компонентів продуктивного мислення, спрямована на забезпечення цілісності навчання. Таку

*© Пайкуш М. А.

інтеграцію у професійній підготовці майбутніх лікарів доцільно здійснювати на основі системотвірних, базових для медицини, природничих науках на рівні змісту циклів дисциплін. Основне завдання цієї інтеграції в умовах нової парадигми вищої освіти полягає в тому, щоб вона стала ефективним інструментом професійної діяльності, забезпечуючи відповідність до вимог перед сучасними фахівцями медицини.

Ключові слова: інтеграція, майбутній лікар, професійно-практична підготовка, природничонаукова підготовка, філософсько-соціологічні передумови.

Актуальність дослідження філософського аспекту інтеграційних процесів в освіті зумовлена їх суттєвим посиленням у суспільстві, а також зростанням ролі освіти у становленні нового суспільства знань. Зміст знань за інтегративного підходу вимагає розуміння форми, а функція організує їх структуру. Інтегративні функції задають структурування, зокрема структурування знань за певними принципами, причому поліфункціональність виявляється в усіх зв'язках, що дає повнішу уяву про структуру системи.

Нині накопичено чималий досвід інтегрування багатьох дисциплін і відбувається рух від часткової до глобальної інтеграції в сучасному освітньому просторі.

Інтеграція цілей природничонаукової освіти та професійної підготовки лікарів базується на ідеї цілеспрямованості та мотивації навчання основ природничих наук у вищих навчальних закладах медичного профілю. Основне завдання такої інтеграції в умовах нової парадигми вищої освіти полягає в тому, щоб вона стала ефективним інструментом професійної діяльності, забезпечуючи відповідність вимогам до сучасних фахівців із медицини.

У сучасній педагогіці накопичено значний досвід досліджень проблем інтеграції (В. Безрукова, А. Беляєва, М. Берулава, В. Бондаренко, Ф. Ващук, С. Гончаренко, Р. Гуревич, В. Загвязинський, І. Козловська, Д. Коломієць, О. Сергеев, В. Сидоренко, М. Чапаєв та ін.). Питанням інтегративних процесів у природничонауковій освіті також присвячено низку наукових праць (М. Гапонцева, К. Гуз, О. Данилюк, В. Зав'ялов, В. Ільченко, О. Левчук, Л. Рибалко А. Степанюк, С. Терепищій, В. Федорова, С. Шаміна, І. Штельмах, О. Яворук та ін.). Досліджувалася проблема підготовки майбутніх лікарів (Л. Бикова, Л. Борисов, І. Булах, Г. Лернер, М. Мруга), зокрема вивчення природничонаукових дисциплін майбутніми лікарями (А. Бекренев, А. Гладун, Л. Дольнікова, Я. Кміт, Н. Стучинська, Т. Темерівська та ін.). Водночас теоретичний аналіз наукових праць і практичного досвіду свідчить, що філософсько-соціологічні аспекти інтеграції природничонаукової та професійно-практичної підготовки майбутніх лікарів ще не були предметом спеціального дослідження.

Мета статті полягає у виявленні філософсько-соціологічних передумов інтеграції природничонаукової та професійно-практичної підготовки майбутніх лікарів.

Головними філософськими основами освіти вважають принципову орієнтацію системи освіти на майбутнє – «концепцію випереджальної освіти – для того, щоб встигнути своєчасно підготувати мільйони людей до життя і професійної діяльності в нових умовах глобального інформаційного суспільства, що активно формується» [3, с. 14].

Під інтеграцією у філософії науки розуміється така особливість розвитку знання, що разом із синтезом знання визначає шлях підвищення ефективності будь-якої діяльності, особливо наукової. Саме поняття «інтеграція» означає об'єднання в цілому яких-небудь частин і вживається для характеристики процесів взаємозв'язку раніше автономних елементів у деякі сукупності. Але, виходячи з цього, треба відзначити, що інтеграція є не тільки способом розвитку знання, а й засобом його інституалізації, тобто організації знання в певні суспільні інститути, розподіли праці в науці. В основі інтеграції функціонують різні ступені взаємодії наукових методів для одержання нового знання. Інтеграція знання, що саме розуміється в такому широкому сенсі, є загальною

передумовою його розвитку [1]. Найнаочніше розкривається роль інтеграції в розвитку науки на прикладі інтеграційних процесів, тобто аналізу інтеграції в динаміці, в розвитку. У сучасній науці інтеграційні процеси набувають якісно нових форм виразу. Розгляньмо найбільш характерні з них.

1. Оскільки наука все більше функціонує як цілісний організм, то інтеграція знання здійснюється не стільки в злитті раніше розрізнених наукових дисциплін в одне ціле, а через їх пряму й опосередковану взаємодію під час розв'язання сучасних комплексних проблем, через посилення взаємозв'язків усередині науки.

2. Відбувається перекомпоновування в самих основах інтеграційних процесів у науці, у дії так званих зовнішніх і внутрішніх чинників її розвитку. Саме зовнішній чинник набуває тепер найважливішої ролі в розвитку науки.

3. Зростання значущості практичного аспекту науки, її прикладного сектору не означає зниження ролі фундаментальних досліджень. Навпаки, вони набувають першочергового значення для розвитку всієї науки, й інтеграція наукового знання – джерело цього розвитку.

4. Інтеграційним процесом є і модифікація форм організації наукових досліджень, адже разом із галузевою або дисциплінарною організацією науки все більш важливою ролі набуває проблемна організація наукової діяльності, орієнтована на зосередження наукових сил і засобів, реалізацію цільових комплексних програм.

Дослідники виокремлюють різні типи інтеграційних процесів, що важливо для розуміння механізмів закономірностей розвитку науки, зокрема:

- експансіоністська інтеграція на базі методів провідної науки (фізика, біологія), що супроводжується редукціонізмом, тобто зведенням непізнаних складних явищ до простіших, пізнаних;

- інтеграція як вираз узагальнювальної функції наукових знань у вигляді формально-логічних узагальнень або створення якісно нової фундаментальної теорії;

- екстенсивна інтеграція шляхом створення більш загальних теорій, їх відрив від конкретних реалій природи і необхідності розвитку приватних, прикладних теорій;

- комплементарна інтеграція, сутність якої полягає в необхідності синтезу конкуруювальних підходів пізнання суперечливої складності пізнаваного об'єкта;

- структурна інтеграція як вираз поетапного розвитку наших уявлень про сутність об'єкта: коли феноменологічна теорія переходить у динамічну (від сутності першого порядку до сутності другого порядку тощо);

- методологічна інтеграція, що полягає у використанні методів однієї науки до дослідження предмета іншої, перехід до використання загальнонаукових методів і засобів пізнання;

- концептуальна інтеграція, що виявляється у створенні нових наукових напрямів і теорій у результаті концептуальної спадкоємності, прикладом чого може бути кібернетика;

- метанаукова інтеграція – здійснюється в рамках самої науки з метою вивчення методів і форм її діяльності;

- комплексна інтеграція, породжена необхідністю застосування комплексу наук для вирішення реальної пізнавальної проблеми;

- соціокультурна інтеграція, що враховує сукупність соціокультурних впливів на розвиток науки, її зв'язок з ними;

- менеджментна інтеграція, викликана необхідністю розроблення деякої єдиної системи організації наукових досліджень, загальних критеріїв в оцінці їх економічної ефективності, єдиної системи планування і контролю.

У дослідженні ми спиралися на таке означення: інтеграція – «це процес взаємодії елементів (із заданими властивостями), що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, у результаті якої формується зінтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно

новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів» [2, с. 17].

Важливим для системи інтеграції природничонаукової та професійно-практичної підготовки майбутнього лікаря є положення гносеології про системний характер організації як процесів чуттєвого пізнання, так і розумових процесів. Філософія надає для розроблення цієї системи універсальний методологічний апарат у вигляді діалектичного методу.

У системі інтеграції природничонаукової та професійно-практичної підготовки майбутнього лікаря з відображенням навчальної діяльності студентів мають бути присутні дві діалектично пов'язані компоненти – матеріальний об'єкт та ізоморфний йому ідеальний образ. При цьому виникає проблема забезпечення їх діалектичної єдності.

У зв'язку з цим у процесі розроблення системи інтеграції природничонаукової та професійно-практичної підготовки майбутнього лікаря необхідно враховувати суб'єктивність сприйняття студентами часу. Це вимагає проводити таку психолого-дидактичну підготовку та таке дозування навчального матеріалу, що б дозволило уникнути монотонності, з одного боку, та різких і частих переключень навчального матеріалу – з іншого.

Одне з основних положень діалектики стосується розвитку в системах і визначає, що розвиток може реалізуватись тільки в цілісних системах [4]. Відповідно система інтеграції природничонаукової та професійно-практичної підготовки майбутнього лікаря має бути цілісною, тобто бути моделлю всього процесу фахової підготовки медика. Реалізація вимоги цілісності при розробленні системи полягає в забезпеченні органічної єдності всіх її якісно різнорідних підсистем. Стратегія вирішення цієї вимоги робить необхідним проведення паралельного й одночасного розроблення всіх підсистем системи.

Інтеграція змісту професійної підготовки майбутніх лікарів ґрунтується на використанні загальних законів філософії. Закон переходу кількості в якість передбачає, що кількісне наповнення змісту професійної підготовки лікарів зумовлює якісний стрибок, причому ці стрибки мають характер зовнішній (зміна й оновлення медичної галузі) та внутрішній (відповідні зміни у змісті професійної підготовки фахівців, зокрема зміна не лише знань, а й способів їх одержання, якісні зміни особистості тощо).

Інтегральність закону заперечення заперечення полягає в акумуляції змістових аспектів розвитку з повторами на вищому ступені. Доцільно, щоб кожен «виток спіралі» передбачав подвійне оновлення в системі «природничонаукова – професійно-практична підготовка», що забезпечить можливість постійного оновлення змісту навчальних програм та усунення застарілої інформації, а також формування ціннісних орієнтацій майбутніх лікарів.

Викладене вище дозволило нам обґрунтувати такі філософсько-соціологічні передумови інтеграції природничонаукової та професійно-практичної підготовки майбутнього лікаря:

1. Зміст професійної медичної освіти, побудований на основі інтеграції, забезпечує професійну спрямованість природничонаукових дисциплін, зокрема самостійне перенесення знань, умінь і навичок в умови практичної діяльності з урахуванням особливостей внутрішньої інтеграції природничих наук та інтегрованості медичного знання.

2. Формування цілісної системи природничонаукової та професійно-практичної підготовки майбутнього лікаря є складною, комплексною, теоретичною і практичною проблемою. У її вирішенні необхідно враховувати як складність матеріалу предметних галузей навчальних дисциплін, так і складність психічних процесів і механізмів його засвоєння. Інтеграція знань сприяє формуванню низки компонентів продуктивного мислення – його глибини, гнучкості, стійкості, усвідомленості.

3. З погляду на перспективи майбутньої діяльності студентів вищих медичних

закладів освіти інтегративний підхід задовольняє всі умови формування цілого, оскільки одна з суттєвих ознак інтеграції – утворення нової якості різнорідних елементів. Ефективне вирішення цієї фундаментальної теоретичної і практичної проблеми можливе лише за умови використання всезагальних філософських методів пізнання та діалектичної єдності процесів інтеграції й диференціації.

4. Інтеграція професійних і природничих знань студентів, базуючись на загальнопедагогічних закономірностях, має обов'язково враховувати не тільки особливості конкретної галузі – медицини, а й тих природничонаукових дисциплін, без яких не можлива повноцінна медична професійна освіта.

5. У процесі розроблення системи інтеграції природничонаукової та професійно-практичної підготовки майбутнього лікаря можна лише прогнозувати майбутній розвиток професійно важливих якостей студентів. Для його реалізації система має одночасно забезпечувати: якісний характер змін суб'єкта навчання, незворотність змін, визначену направленість змін.

6. Інтеграція природничонаукових та медичних знань і вмінь студентів спрямована на забезпечення цілісності навчання. Таку інтеграцію у професійній підготовці майбутніх лікарів доцільно здійснювати на основі системотвірних, базових для медицини, природничих наук. На практиці інтегративний підхід реалізується на рівні змісту циклів дисциплін за двома напрямками: внутрішня інтеграція змісту природничонаукової підготовки майбутніх лікарів; зовнішня інтеграція природничонаукової підготовки з основами клінічних дисциплін.

7. Інтеграція потребує творчого, прогностичного підходу, врахування особливостей параметрів знань; виявлення специфіки структурування предметних та інтегрованих знань; передбачає застосування адекватних змісту форм, методів і засобів навчання.

Отже, підготовка майбутнього лікаря у вищому навчальному закладі нині орієнтується не лише на передання професійних знань, але й на особистісний розвиток медичних фахівців як основу професіоналізації. Це забезпечується інтеграцією природничонаукової та професійно-практичної освіти.

Метою природничонаукової освіти є опанування майбутніми медиками глибинних, сутнісних основ і зв'язків між різноманітними процесами, що відбуваються в живому організмі, й оволодіння взаємодоповнюваними компонентами цілісної системи медичних і суміжних знань. Це забезпечить відповідність якості вітчизняної медичної освіти вимогам міжнародного рівня медицини.

Таким чином, основне завдання інтеграції природничонаукової та професійно-практичної підготовки майбутнього медика в умовах нової парадигми вищої освіти полягає в тому, щоб вона стала ефективним інструментом професійної діяльності, забезпечуючи відповідність вимогам до сучасних фахівців медицини. У зв'язку з цим до подальших наукових пошуків відносимо оновлення курсів, які складають основу фахових компетенцій майбутнього лікаря, внесення змін до чинних навчальних планів дисциплін природничого циклу з урахуванням їх інтеграції з фаховими, розроблення нового змісту курсів за вибором, які сприятимуть формуванню кваліфікованого лікаря.

Література:

1. Попов Н. В. Философия и методология научно-медицинского познания : [в 3 кн.] / Н. В. Попов. – К. : Нац. мед. ун-т им. А. А. Богомольца, 1998. – Кн. I. – 172 с.
2. Проблеми інтеграції у сучасній професійній освіті: методологія, теорія, практика : монографія / за ред. І. Козловської та Я. Кміта. – Львів : Сполом, 2004. – 244 с.
3. Савченко О. О. Західна парадигма освіти на початку XXI століття (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. Наук : 09.00.03 / О. О. Савченко. – Харків, 2008 – 23 с.
4. Сви́дерский В. И. О некоторых особенностях развития / В. И. Сви́дерский // Вопросы философии. – 1985. – № 7. – С. 27-35.

5. Стучинська Н. В. Інтеграція фундаментальної та фахової підготовки майбутніх лікарів у процесі вивчення фізико-математичних дисциплін : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Н. В. Стучинська. – Київ, 2008. – 44 с.
6. Терепищій С. Інтеграція природничого та гуманітарного знання як основа реформування вищої освіти України [Текст] / Сергій Терепищій // Український інформаційний простір : науковий журнал / Київський нац. ун-т культури і мистецтв, Ін-т журналістики і міжнародних відносин. – К., 2013. — Число 1 : [у 2 ч.]. – Ч. 2. – С. 83-90.
7. Філософія інтеграції : монографія / за заг. ред. В. Д. Бондаренка, Ф. Г. Ващука. – Ужгород : ЗақДУ, 2011. – 278 с. – (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; Вип. 18).

Пайкуш М. А.

ФИЛОСОФСКО-СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ
ИНТЕГРАЦИИ ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНОЙ И ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО ВРАЧА

В статье обоснованы философско-социологические предпосылки интеграции естественнонаучной и профессионально-практической подготовки будущих врачей. Интеграция естественнонаучных и медицинских знаний и умений студентов способствует формированию ряда компонентов продуктивного мышления, направленного на обеспечение целостности обучения. Такую интеграцию в профессиональной подготовке будущих врачей целесообразно осуществлять на основе системообразующих, базовых для медицины, естественных наук на уровне содержания циклов дисциплин. Основная задача такой интеграции в условиях новой парадигмы высшего образования состоит в том, чтобы она стала эффективным инструментом профессиональной деятельности, обеспечивая соответствие требованиям к современным специалистам в области медицины.

Ключевые слова: интеграция, будущий врач, профессионально-практическая подготовка, естественнонаучная подготовка, философско-социологические предпосылки.

Paykush M. A.

INTEGRATION OF PHILOSOPHICAL AND SOCIOLOGICAL PREMISE
INTO SCIENCE AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT FOR FUTURE DOCTORS

This article will discuss groundwork of philosophical and sociological premise, covering integration of science and professional, yet practical, training of future doctors. The core philosophical fundamental of the medical education is the concept of anticipatory education which enables time to prepare physician to practice in modern conditions. A key role in this process is the integration of natural sciences and professional practical knowledge. Formation an integrated system of natural scientific and professional practical training of future doctor is a complex problem. The content of professional medical degree is based on integration, providing professional orientation of natural science, taking into account the characteristics of internal science, and integration of medical knowledge. Integration of natural science, medical knowledge, and skills of students contributes to a number of components in productive thinking, aimed at ensuring the integrity of the study. In the training of future doctors, this integration is based on systematically basic research for medicine and natural sciences. In practice the integrative approach is implemented in two areas: Internal and external integration of science training in the basics of clinicals. Integration requires creative, predictable approach, identifying the specific structuring of subject and integrated knowledge; providing for adequate forms of content, methods, learning tools and more. The main objective, of this integration in the new paradigm of higher education, is to make it an effective tool, and ensure compliance with the requirements of modern medicine.

Key words: integration, future doctor, professional and practical education, training naturalistic, philosophical and sociological preconditions.